

ARCHEOWIEŚCI 21

Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

Tell el-Retaba (Egipt) – sezon 2010

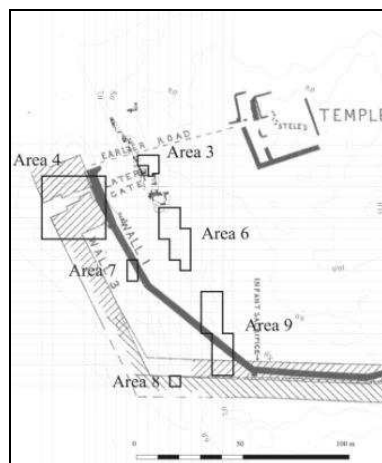
Zakończono kolejny, czwarty już sezon badań wykopaliskowych w farańskiej twierdzy Tell el-Retaba w Egipcie. Prace archeologiczne prowadzone są przez polsko-słowacką misję pod auspicjami Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW. Badaniami kierują dr Sławomir Rzepka (Instytut Archeologii UW) ze strony polskiej oraz dr Jozef Hudec (Agyptos Foundation) ze strony słowackiej. Stanowisko to, identyfikowane przez badaczy z biblijnym Pithom, jest usytuowane w północno-wschodnim Egipcie, na ważnym strategicznie szlaku łączącym w starożytności Egipt z Syropalestyną (o czym pisaliśmy w Archeowieściach Centrum nr 16 z 2009 roku). Archeolodzy postawili sobie za cel lepsze poznanie historii tej ważnej twierdzy.

Fot. 1 Zdjęcia lotnicze wykonywane z pomocą latawca (fot. K. Górka)

Uratowane przed zniszczeniem

W tym sezonie prace zostały skoncentrowane wzdłuż współczesnej asfaltowej szosy przecinającej stanowisko. W najbliższej przyszłości planowana jest rozbudowa drogi, co spowoduje nieodwracalne zniszczenia na terenie starożytnej twierdzy. Dlatego archeolodzy porzucili tymczasowo swoje plany i ratują co się da z zagrożonego budową stanowiska. W tym celu przeprowadzono nie tylko badania wykopaliskowe, ale również archeomagnetyczne oraz wykonano zdjęcia lotnicze z pomocą latawca.

Z lewej (2): zdjęcie lotnicze zachodniej części stanowiska z widokiem m.in. na stajnię i wieżę (fot. M. Bogacki).
 Z prawej (3): plan obszaru badanego w 2010 roku (rys. S. Rzepka)

Stajnie i zniszczona świątynia

W miejscu, w którym na podstawie wcześniejszych badań geofizycznych spodziewano się znaleźć starożytną drogę, odkryto kompleks pomieszczeń przeznaczonych dla zwierząt. Największe z nich zostało zidentyfikowane jako stajnia, z dwoma rzędami wpuszczonych w podłogę kamieni (w sumie było ich ponad 20), do których wiązane były konie. Dotychczas nie były znane podobnego typu budowle z Trzeciego Okresu Przejściowego. Z czasów Nowego Państwa najbliższych analogii dostarczają królewskie stajnie w Qantir i stajnie/obory w pałacu północnym w Tell el-Amarna.

Fot. 4 Widok na stajnię (fot. C. Baka)

Po wydobyciu kamieni, do których wiązano zwierzęta, okazało się, że niektóre pokryte są reliefami: na jednym jest przedstawienie siedzącego bóstwa (zapewne Ptaha), na innym fragment postaci króla składającego ofiarę, na jeszcze innym fragmenty monumentalnej inskrypcji z tytułaturą królewską. Wszystko wskazuje na to, że materiał do budowy stajni

wzięto z rozbiórki świątyni boga Atuma, o której istnieniu wiadomo z wykopalisk prowadzonych w Tell el-Retaba ponad 100 lat temu. Świątynia ta została zbudowana przez Ramzesa II w czasach Nowego Państwa. Nie dotrwała jednak, a przynajmniej nie w całości, do Trzeciego Okresu Przejściowego, kiedy to powstała stajnia.

Fot. 5 Fragment reliefowanego bloku kamiennego ze świątyni wtórnie użytego w stajni (fot. C. Baka)

Fortyfikacje i koszary Ramzesa II

Tegoroczne badania potwierdziły także wcześniejsze ustalenia, że twierdzę zbudowano później niż to interpretował słynny brytyjski archeolog Sir William Flinders Petrie, który początki fortyfikacji widział już w Pierwszym Okresie Przejściowym. Najnowsze odkrycia wskazują, że twierdza powstała w czasach Nowego Państwa.

Przy murze twierdzy z czasów Ramzesa II odkryto dwa duże (3,5 na co najmniej 13 m) pomieszczenia. Wygląda na to, że odkopany został fragment koszar, w których mieszkała załoga twierdzy. Wewnątrz znaleziono m.in. piec, żarna, pozostałości trzcinowej maty rozłożonej na podłodze. Wśród znalezisk drobnych warto wspomnieć o licznych fragmentach amfor na wino, w tym jednym z hieratyczną "etykietą", a także o dużej liczbie skrobaczek wykonanych z kawałków potłuczonej ceramiki. Badania będą kontynuowane w przyszłym roku.

Fot. 6 Fragment skorupy z podpisem hieratycznym (fot. M. Bogacki)

Tekst: Zuzanna Wygnańska, Sławomir Rzepka